

Reactie: Financiële educatie vereist brede aanpak

BART VAN OVERBEEK
Gedragswetenschapper bij Wijzer in geldzaken en bij het Ministerie van Financiën

In zijn bijdrage kaart Dirk Brounen een belangrijke maatschappelijke ontwikkeling aan: er wordt in toenemende mate een beroep gedaan op de financiële zelfredzaamheid van Nederlanders. Burgers moeten steeds meer complexe financiële beslissingen nemen op terreinen als onderwijs, arbeid, wonen, zorg en pensioen. Dit terwijl de wereld in hoog tempo digitaliseert (wat ervoor zorgt dat de manier waarop we met geldzaken omgaan ingrijpend verandert) en terwijl jongeren steeds vroeger deelnemen aan het economisch verkeer. Onlangs publiceerde het Centraal Bureau voor de Statistiek dan ook cijfers waaruit bleek dat drie miljoen Nederlanders financieel kwetsbaar zijn (CBS, 2017).

Brounen pleit voor het versterken van (met name de kenniscomponent van) financiële geletterdheid in het onderwijs, en voor het verbreden van het geloof in maakbaarheid (interne *locus of control*). Dit sluit deels aan bij de visie van Wijzer in geldzaken (Wig): Wig wil dat jongeren leren omgaan met geld en dat financiële vaardigheden een structurele plek in het schoolcurriculum krijgen. De partners van Wig hebben de afgelopen jaren veel activiteiten ontplooid om dit te realiseren, met de Week van het geld als aanjager.

Echter, financiële geletterdheid en locus of control zijn niet de enige variabelen die invloed hebben op financieel verantwoord gedrag. Het inzetten op kennis is nodig, maar alleen kennis is doorgaans niet voldoende. Bij Wig hanteren we de volgende definitie van verantwoord financieel gedrag: “Iemand vertoont verantwoord financieel gedrag wanneer

hij weloverwogen keuzes maakt zodanig dat zijn financiën in balans zijn, zowel op de korte als op de lange termijn.” Aan deze definitie liggen drie aspecten ten grondslag: management van geld, financieel plannen en bewust beslissingen nemen ten aanzien van financiële producten. *Management van geld* betreft met name het in balans houden van de inkomsten en uitgaven (rondkomen) en controle houden (budgetteren, administratie voeren, buffers houden). *Financieel plannen* betreft het rekening houden met mogelijk al dan niet voorzienbare gebeurtenissen op de korte en lange termijn en hierop anticiperen. *Bewust beslissingen nemen ten aanzien van financiële producten* betreft het kritisch kopen van producten (advies zoeken waar nodig, niet alleen naar de prijs kijken), met name ten aanzien van het aanschaffen van financiële producten en het evalueren van de producten die men eerder heeft aangeschaft.

Deze drie componenten hangen onderling zo weinig samen dat financieel gedrag niet als één dimensie moet worden gezien, maar als drie dimensies die los staan van elkaar. Dat betekent dat als iemand goed is in bijvoorbeeld management van geld, dat niet betekent dat die persoon ook goed is in bijvoorbeeld financieel plannen of bewust beslissingen nemen ten aanzien van financiële producten (Wig, 2013).

Het aanleren van een geloof in maakbaarheid (interne locus of control) zal ongetwijfeld bijdragen aan financiële vaardigheden en aan het bevorderen van financieel verantwoord gedrag. Er zijn echter meer factoren die bepalen of financiële educatie succesvol is. De laatste jaren is er veel

onderzoek gedaan naar de effectiviteit van financiële educatie. Nibud en Wig (2017) hebben zo veel mogelijk onderzoeken op dit terrein op een rij gezet en hieruit komt een wisselend beeld naar voren. Traditionele vormen van kennisoverdracht blijken weinig effectief. Maar recent onderzoek laat steeds vaker zien dat financiële educatie bij kan dragen aan de financiële vaardigheden van jongeren.

Drie miljoen Nederlanders zijn financieel kwetsbaar

Een aantal factoren zijn van belang bij het vergroten van de financiële vaardigheden van jongeren. Zo is het essentieel dat er wordt ingezet op vaardigheden, want lessen die zich beperken tot kennisoverdracht hebben weinig effect. Daarnaast is een structurele aanpak vereist: eenmalige of kortdurende interventies zijn niet genoeg. Ook is het belangrijk dat er wordt aangesloten bij situaties in het echte leven van de jongeren die op dat moment spelen. Als de lessen meteen in de praktijk kunnen worden gebracht, neemt de effectiviteit toe. Daarnaast is het van belang dat er wordt aangesloten bij de cognitieve, sociale en psychologische ontwikkeling van de kinderen en jongeren. Essentieel is ook dat onderwijsprofessionals betrokken worden bij het maken van lesmateriaal en dat er gebruikgemaakt wordt van bewezen effectieve, activerende didactische methoden. Ten slotte is het belangrijk dat de interventie getest wordt. Pas dan weet je of zij effectief is.

Wij komen dan ook met de suggestie om de voorgestelde aanpak van Brounen op drie manieren te verbreden: ten eerste door niet alleen in te zetten op de kenniscomponent van financiële geletterdheid, maar ook op de vaardigheden in dit opzicht. Ten tweede door aandacht te besteden aan alle drie de componenten van verantwoord financieel gedrag. En ten derde door in te zetten op meerdere psycho-

logische aspecten (niet alleen op locus of control). Een ander erg belangrijk psychologisch principe (wat sterk met locus of control samenhangt) is bijvoorbeeld *self-efficacy* (het vertrouwen in eigen kunnen). Daarnaast kan het zowel bij volwassenen als bij jongeren goed werken om praktische psychologische noties – zoals mentaal boekhouden, ankeren, framen, impulsiviteit en zelfcontrole – over te brengen zodat mensen meer inzicht krijgen in hun eigen gedragingen en hoe deze worden beïnvloed. Deze inzichten kunnen zij in het dagelijks leven toepassen, zodat zij bewustere keuzes gaan maken.

Samenvattend: wij delen de visie van Dirk Brounen dat er in het onderwijs meer aandacht moet komen voor financiële educatie. Wig pleit voor verankering van financiële vaardigheden in het schoolcurriculum. Hierbij zouden wij de inzet echter op drie manieren willen verbreden: focus niet alleen op kennis maar ook op vaardigheden, zet in op alle drie de dimensies van financieel verantwoord gedrag en besteed aandacht aan alle relevante psychologische principes (niet alleen aan locus of control).

LITERATUUR

- CBS (2017) *Drie miljoen Nederlanders financieel kwetsbaar*. Bericht te vinden op www.cbs.nl.
- Nibud en Wig (2017) *Effectieve manieren om verantwoord financieel gedrag te bevorderen*. Publicatie te vinden op www.wijzeringeldzaken.nl.
- Wig (2013) *Publieksmonitor*. Publicatie te vinden op www.wijzeringeldzaken.nl.